

АЛГОРИТМ ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Запропоновано методику оцінки інтелектуальної власності, яка передбачає підготовчу, розрахункову стадію та стадію складання звіту. Проведено порівняльну оцінку переваг і недоліків прибуткового, ринкового і витратного методів оцінки інтелектуальної власності. Сформовано алгоритм оцінки інтелектуальної власності в якому відображене поетапне оцінювання об'єктів ІВ

Постановка проблеми. Підприємства в своїй діяльності використовують інтелектуальний потенціал для збільшення конкурентоспроможності, отримання додаткового прибутку, підвищення якості продукції, удосконалення виробництва. Але при використанні, створенні (придбанні) об'єктів інтелектуальної власності (ІВ) виникає проблема визначення вартості об'єктів ІВ. В своїх роботах вітчизняні та закордонні науковці пропонують методи оцінки об'єктів інтелектуальної власності, проте комплексної методики на сьогодні так і не запропоновано.

Мета дослідження. Провести порівняльну оцінку переваг і недоліків прибуткового, ринкового і витратного методів оцінки інтелектуальної власності. Розробити методику об'єктів ІВ. Сформувати алгоритм оцінки інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. О.Д. Святоцький розглядав промислову власність і визначав її так: промислова власність у сучасному розумінні для фахівців, обізнаних щодо сфери інтелектуальної власності, – це складова інтелектуальної власності, яка стосується творін людського розуму.

Цей термін "промислова власність" застосовується для позначення рухомої й нерухомої матеріальної власності, яка використовується в процесі промислового виробництва. Досліджуючи інтелектуальну власність О. Святоцький в своїх наукових працях пропонує вартісну оцінку нематеріальних активів. Оцінка закладається в аналізі ІВ трьома методами: затратним, ринковим, дохідним [4, с.15].

Г. Десмонда і Р. Келлі, розробили оцінку об'єктів ІВ (ОІВ), яка складалась з 4 етапів:

1 – виявлення витрат пов'язаних з придбанням (створенням) об'єктів ІВ;

2 – корегування витрат з урахуванням інфляції, девальвації та інших фінансових коливань;

3 – урахування амортизації основних фондів, які беруть участь у забезпеченні життєвого циклу ОІВ;

4 – визначення і нарахування відсотків за використання інвестицій [1, с.54].

А.Н. Козирев виділяє дохідний метод основним при оцінці об'єктів ІВ та виділяє основні методи доходного підходу:

– метод Д1 "Звільнення від роялті";

– метод Д2 "Дисконтування / капіталізація переваги в доходи";

– метод Д3 "Дисконтування / капіталізація економії за витрат".

Кожен з трьох основних варіантів може бути реалізований в двох модифікаціях, що позначаються літерами (а) і (б). Модифікація (а) ґрунтується на капіталізації усередненою прибутку (грошового потоку), модифікація (б) – на дисконтуванні очікуваних грошових потоків (очікуваних прибутків). В якості показника прибутковості в тому і в іншому випадку можуть бути вибрані або прибуток (до оподаткування або після нього), або грошовий потік. Вибір показника прибутковості визначається цілями оцінки та типом вартості, яку необхідно визначити [2, с.112].

Говорячи про визначення вартості ІВ, не можна обмежуватися тільки описом методів оцінки. Сьогодні об'єкти інтелектуальної власності використовують у своїй діяльності достатньо велика кількість підприємств, але через відсутність комплексної методики оцінювання підприємства не в повному обсязі використовують ОІВ та отримати відповідний прибуток.

Викладення основного матеріалу дослідження. Оцінка інтелектуальної власності (ІВ) – процес досить складний і вимагає, крім реалізації того чи іншого методу, виконання цілого ряду додаткових дій. Проаналізувавши методику оцінки ІВ науковців, пропонуємо методику до більш глибокого розгляду, яка складається з трьох стадій:

1. Підготовча стадія.

2. Розрахункова стадія.

3. Складання звіту про проведення оцінки та рекомендацій щодо його застосування.

Слід зазначити, що реалізація кожної з цих стадій також припускає виконання певної послідовності дій.

Підготовча (інформаційна) стадія оцінки ІВ.

Спочатку необхідно визначити мету оцінки, а потім перейти безпосередньо до збору інформації.

Вважаю, що інформаційне забезпечення оцінки ІВ – запорука правильності та об'єктивності визначення вартості даного активу підприємства. Саме оцінена інформація обумовлює можливість використання того чи іншого методу оцінки. У процесі підготовки необхідних даних варто врахувати певні вимоги, яким повинна відповідати інформація:

– достовірність (дані повинні достовірно відображати процес використання ІВ, діяльність підприємств-аналогів, взятих за основу при обчисленні додаткового прибутку від використання ІВ, а також ринкову ситуацію);

– релевантність (інформація повинна стосуватися тільки забезпечення процесу оцінки, стосуватися конкретних цілей та методів оцінки – зайва інформація обтяжує процес її аналізу);

– комплексність (інформація повинна комплексно враховувати особливості функціонування об'єкта ІВ).

Інформація, необхідна для здійснення процесу оцінки, ділиться на зовнішню і внутрішню.

Зовнішня інформація відображає реакцію виробництва, що використовує оцінюваний об'єкт ІВ, на зміну макроекономічної ситуації, а також включаючи стан та перспективи розвитку галузі, в якій використовується оцінюваний об'єкт. Зовнішня інформація включає в себе наступні дані:

– рівень інфляції;

– темпи економічного розвитку країни;

– зміна процентних ставок;

– зміна курсу валют;

– рівень політичної стабільності;

– відомості про ринки збуту;

– відомості про умови конкуренції;

– відомості про діючу нормативно-правову базу.

Джерелами зовнішньої інформації можуть бути урядові програми, інформаційні агентства, періодична преса, аналітичні огляди різних агентств, дані комітету статистики, інформаційно-галузеві бюлетені, законодавство, дані підприємства, що використовує інтелектуальну власність, особисті контакти та ін.

Внутрішня інформація характеризує використання об'єкта ІВ на підприємстві і містить у собі підвищення ступеню об'єктивності оцінки ІВ. Однак застосування комплексного підходу досить часто є просто неможливим (звичайно, в силу відсутності необхідної інформації), у зв'язку з чим доводиться вдаватися до використання двох або одного підходу. У оціночній практиці склалася певна перевага використання того чи іншого підходу, яка виглядає таким чином:

– кращій дохідний підхід;

– менш – ринковий;

– найменше – витратний.

Однак, на мою думку, вибір методу оцінки ґрунтується не тільки на наданні переваги, більш розширений ряд факторів, що впливають на вибір методу оцінки, виглядає наступним чином:

– мета оцінки;

– наявність інформації, необхідної для оцінки;

– витрати на інформаційне забезпечення оцінки;

– можливість прогнозування;

– вид об'єкта ІВ;

Порівняльну характеристику підходів до оцінки наведено у табл. 1.

Таблиця 1. Оцінка переваг і недоліків методів оцінки ІВ

Підхід	Переваги	Недоліки
Прибутковий	Єдиний метод, який враховує майбутні очікування щодо використання об'єкта інтелектуальної власності	На наш погляд, може бути використаний тільки в країнах зі стійкою економічною ситуацією
	Включає і ринковий аспект, оскільки при визначенні ставки дисконту, використовується ринкової інформації	Труднощі при виробленні прогнозу
Ринковий	Єдиний підхід, який базується, головним чином, на ринкових даних	Труднощі з отриманням даних по таким самим операціях
	Відбиває нинішню реальну практику покупців і продавців	Підхід заснований на минулі події – не приймає в розрахунок майбутні очікування
Витратний	При відсутності або сумнівності ринкової інформації і труднощі прогнозування даних підхід виявляється єдино реальним для проведення оцінки	Підхід не пов'язаний з результатами роботи – справжніми і очікуваними в майбутньому, не враховує перспективи
		Не відображає в повній мірі цінність об'єкта інтелектуальної власності

Розрахункова стадія.

Зібравши інформацію і вибравши метод (методи) оцінки, можна приступати безпосередньо до розрахунків. Слід зазначити, що використовуючи дохідний підхід, оцінювач може застосовувати різні сценарії прогнозного розвитку фінансово-господарської діяльності на підприємстві. Зазвичай використовується три сценарії: оптимістичний – найбільш сприятливий, найбільш вірогідний сценарій і песимістичний – найменш сприятливий сценарій.

Далі, провівши оцінку по кожному з них, необхідно визначити ймовірність настання того чи іншого сценарію. Виходячи з цих ймовірностей визначають вартість об'єкта ІВ і довірчий інтервал.

Якщо застосовується кілька підходів при оцінці ІВ на підприємстві, то підсумкова вартість визначається за наступною формулою:

$$Vo_{iv} = a_1 \times Vo_{iv1} + a_2 \times Vo_{iv2} + a_3 \times Vo_{iv3}, \quad (1)$$

$$a_1 + a_2 + a_3 = 1,$$

де $Vo_{iv1}, 2, 3$ – вартість об'єкта інтелектуальної власності, отримана різними методами, грош. од.;

$a_{1, 2, 3}$ – коефіцієнт, відображає реалістичність оцінки тим чи іншим методом.

Взагалі методи визначення величини a для кожного методу не існує, значення цього коефіцієнта може ґрунтується на здоровому глузді і особистому досвіді оцінювача. Однак у теоретичному аспекті розглянутої проблеми можна запропонувати формулу для розрахунку коефіцієнта a . Слід зазначити, що основними складовими даної величини:

- перевагу методу;
- інформаційне забезпечення методу;
- відповідність мети;
- реальність прогнозу.

З урахуванням зазначених складових, формула для розрахунку коефіцієнта реалістичності буде виглядати наступним чином:

$$a1 = \frac{K_{пм1} \times K_{зм.1} \times K_{вм.1}}{\sum K_{пм1} \times K_{зм.1} \times K_{вм.1}} \quad (2)$$

де $K_{пм}$ – коефіцієнт переваги 1-го методу оцінки:

- прибутковий підхід – 1;
- ринковий підхід – 0,66;
- витратний підхід – 0,33.

$K_{зм1}$ – коефіцієнт інформаційного забезпечення 1-го методу оцінки:

- максимально достовірні інформація – 1;
- є незначні сумніви – 0,66;
- значні сумніви в достовірності – 0,33.

Значення достовірності коригуються значеннями повноти інформації в тій самій пропорції: брак незначних даних, часткова нестача інформації, розрахунки здійснені за припущеннями.

$K_{вм1}$ – коефіцієнт відповідності меті 1-го методу оцінки: повне, часткове.

Розглядаючи розрахункову стадію визначення вартості ІВ, слід звернути увагу і на облік ризиків, що впливають на результат оцінки, проаналізувати які можливо, використовуючи ряд найбільш поширених методів:

– метод коригування ставки дисконту. Суть методу полягає у коригуванні деякою норми дисконту, рахованої мінімально ризикованою і прийнятої за базову. Далі до цієї ставки додається премія за ризик. Чим вище ступінь ризику, обумовленого використанням об'єкта ІВ, тим, відповідно, вище повинна бути і величина премії. Відповідно, із зростанням ступеня ризику при використанні об'єкта ІВ, знижується ціна ліцензії. Причому величина премії за ризик може визначатися формальними методами, процедурами, які проводяться на підприємстві або експертним шляхом. Перевагою цього методу є простота розрахунків. Разом з тим він має ряд недоліків: не дозволяє оцінити ймовірнісний розподіл майбутніх потоків платежів, передбачає збільшення ступеня ризику в часі з постійним коефіцієнтом, але ж при використанні об'єктів ІВ ступінь ризику поступово знижується в процесі використання нововведення.

– метод коефіцієнтів достовірності. При використанні цього методу врахування ризику коригується очікуване значення потоку платежів за допомогою спеціальних понижуючих коефіцієнтів, визначених для кожного періоду використання об'єкта ІВ:

$$? = OCH_t^6 / OCH_t^{IB} \quad (3)$$

де OCH_t^6 – обсяг чистих надходжень від безризикової операції в період t , грош. од.;

OCH_t^{IB} – обсяг чистих надходжень, очікуваних при використанні в об'єктах ІВ в період t грош. од.

Зауважу, що ця формула відображає лише теоретичну можливість визначення понижуючого коефіцієнта. Суть цього методу полягає в тому, щоб привести заплановані надходження до розмірів платежів, отримання яких не повинно викликати особливих сумнівів, і є можливість з достатнім ступенем точності та достовірності визначити значення цих безризикових надходжень. На практиці значення понижувальних коефіцієнтів встановлюють найчастіше методом експертних оцінок. Причому понижуючий коефіцієнт у цьому випадку відображає ступінь впевненості експерта у достовірності надходження очікуваного платежу, тобто помноживши очікуваний грошовий потік на понижуючий коефіцієнт, ми отримуємо достовірну величину цього грошового потоку.

Стосовно коригування результатів слід сказати, що воно відбувається виходячи з дії факторів, в результаті вартість об'єкта ІВ може бути підвищена або знижена.

Складання звіту.

Складання звіту про оцінку об'єкта ІВ є заключним етапом оцінного процесу, причому етапом дуже серйозним.

Адже успіх виконану роботи буде багато в чому залежатиме від обсягу, змісту і логіки даного документа.

Для того, щоб правильно скласти звіт про оцінку об'єкта ІВ необхідно вирішити ряд важливих завдань, а саме:

1. Логічно і структуровано викласти загальний зміст.
2. Виявити та позначити особливо важливі аспекти оцінки ІВ.
3. Скласти звіт так, щоб він був зрозумілий для замовника.

Інформація, викладена у звіті, повинна мати властивість релевантності (несуттєві дані знижують ефект сприйняття звіту) і при необхідності підтверджуватися документально. Дуже важливо приділити увагу логіці і стилем викладу матеріалу – в цьому випадку сприйняття інформації про оцінку полегшується. Зауважимо, що стиль викладу може орієнтуватися на замовника оцінки, при цьому в багатьох випадках корисним буде пояснити термінологію, використовувану в оціночному звіті, але не знайому споживачеві оцінки ІВ.

Що стосується структури звіту, то вона така:

1. Введення:

- дата складання та порядковий номер звіту;
- підстави для проведення оцінки, реквізити договору;
- відомості про оцінювача;
- характеристика об'єкта оцінки (реквізити та строки дії охоронних документів);

– відомості про правовласника;

– мети проведення оцінки об'єкта ІВ;

– вид оцінюваної вартості об'єкта ІВ.

2. Економічний розділ:

– характеристика галузі;

– характеристика підприємства, що володіє

оцінюваним об'єктом ІВ;

– аналіз фінансового стану підприємства, що володіє

оцінюваним об'єктом ІВ;

3. Методи оцінки:

– обґрунтування вибору того чи іншого методу оцінки;

– послідовність оцінки об'єкта ІВ;

– висновок підсумкової вартості.

4. Додатки:

– копії документів;

– таблицна інформація.

Щоб більш наочно представити алгоритм оцінки інтелектуальної власності, ми відобразили цей процес на рис. 1.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

В статті запропоновано методику оцінки інтелектуальної власності, яка передбачає підготовчу, розрахункову стадію та стадію складання звіту. Проведено порівняльну оцінку переваг і недоліків прибуткового, ринкового і витратного методів оцінки інтелектуальної власності в результаті якої виявлено, що прибутковий метод є більш об'єктивним. Сформовано алгоритм оцінки інтелектуальної власності в якому відображено поетапне оцінювання об'єктів ІВ.

Отже в статті запропоновано алгоритм оцінки ІВ, який передбачає:

1. Встановити ціль оцінки;

2. Встановити дату оцінки

3. Збір необхідної інформації (внутрішня, зовнішня інформація);

4. Вибір методу оцінки (прибутковий, ринковий, затратний);

5. Перевірка інформації та розрахунків;

6. Виявлення та виправлення помилок;

7. Складання звіту.

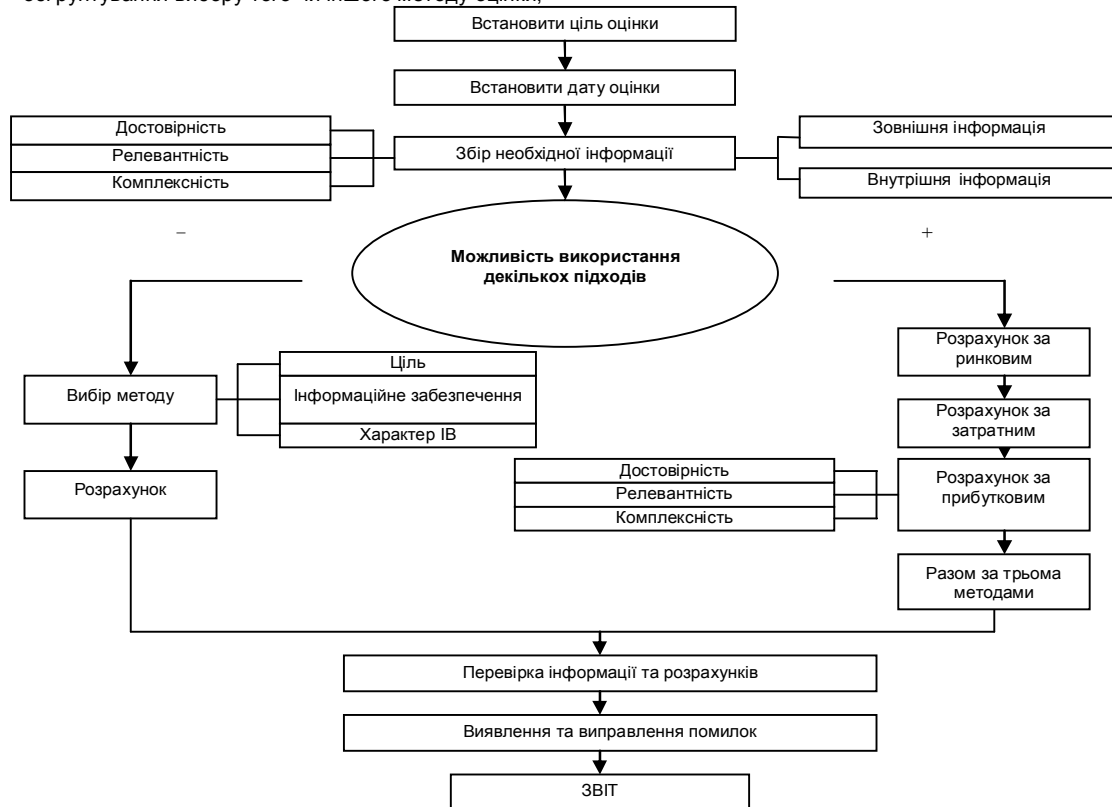

Рис. 1. Алгоритм оцінки інтелектуальної власності

Список використаної літератури:

1. Десмонд Г.М., Келли Р.Э. Руководство по оценке бизнеса. – М.: РОО, 1996. – 312 с. 2. Козырев А.Н. Оценка стоимости нематериальных активов и интеллектуальной собственности / Козырев А.Н., Макаров В.Л. – М.: Интерреклама, 2003. – 352 с. 3. Кацман В.Е. Оценочная деятельность. Правовые, теоретические и математические основы / В.Е. Кацман, И.В. Косорукова, А.Ю. Родин. – М., 2008. 4. Святоцький О.Д. Правове забезпечення інноваційної діяльності в Україні: питання теорії і практики / О.Д. Святоцький, П.П. Крайнев, С.Ф. Ревуцький ; за ред. О.Д. Святоцького. – К. Ін Юре,

2003. – 80 с. 5. Ярмош В.В. Роль оцінки інтелектуальної власності в діяльності підприємств / В.В. Ярмош // Науковий вісник ПУСКУ. – 2010. – № 1(40). – С. 97-101. 6. Ярмош В.В. Недоліки системи управління інтелектуальною власністю підприємств / В.В. Ярмош // Вісник ЗНУ. – 2010. – № 2(6). – С. 88-90.

ЯРМОШ Вікторія Віталіївна – аспірант кафедри менеджменту Національного університету харчових технологій.

Стаття надійшла до редакції 04.11.11 р.